

دغدغه ایران

راه‌هایی به سوی آزادی ، امنیت

و

توسعه پایدار

دکتر محمد فاضلی

عضو هیئت علمی دانشگاه شهید بهشتی

۱۳۹۸

فاضلی، محمد ۱۳۵۳

خداوند ایران: راه‌هایی به سوی آزادی، امنیت و توسعه پایدار/محمد فاضلی.

تهران: نشر کویر، ۱۳۹۸

۴۶۲ ص

راه‌هایی به سوی آزادی، امنیت و توسعه پایدار.

ایران - مسائل اجتماعی

ایران - سیاست‌گذاری

ایران - سیاست و حکومت - ۱۳۵۷ - نقد و تفسیر

Policy sciences—Iran

Social problems – Iran

Criticism and interpretation- 1978 -Iran -Politics and government

رده بند: ۳۲۰/۶۰۹۵: ۲۷۰ ف ۹۷/۵

شماره کتابشناسی ملی ۵۴۳۹۲۱۱

رده بندی دیویی ۳۲۰/۶۰۹۵

دغدغه ایران

راه‌هایی به سوی آزادی، امنیت و توسعه پایدار

دکتر محمد فاضلی

عضو هیئت علمی دانشگاه شهید بهشتی

طراح جلد: سعید زاشکانی؛ امور فنی و صفحه آرایی: انتشارات کویر

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: غزال؛ شمارگان ۶۰۰؛ چاپ اول: ۱۳۹۸

شابک: ISBN: 978-964-214-195-1 - قیمت: ۶۹۰۰۰ تومان

Email: kavirbook@gmail.com

نشانی: تهران، کریم‌خان زند، ابتدای قائم‌مقام فراهانی، کوی یکم، شماره ۲۰، ساختمان کویر

نمابر: ۰۸۸۳۴۲۶۹۷ - تلفن: ۰۸۸۳۰۱۹۹۲ - ۹ و ۸۸۳۴۲۶۹۸ - کد پستی: ۱۵۸۵۹۱۴۹۱۱

تمامی حقوق این اثر محفوظ است. تکثیر یا تولید مجدد آن کلاً و جزئاً،

به هر صورت (چاپ، فتوکپی، صوت، تصویر و انتشار الکترونیکی)

بدون اجازه مکتوب ناشر ممنوع است

فهرست مطالب

۱۵.....	دیباچه
۲۱.....	بخش اول، درباره سیاست‌گذاری عمومی و عقلانیت توسعه
۲۳.....	ایران، جامعه در مخاطره
۲۵.....	رمان ناامید، نیست
۳۱.....	آن چه بعد درمان سود...
۳۳.....	جنبش «چیرباختن نااهل»
۳۵.....	گذشت زمان در سب «هم‌آهنگی بحران‌ها»
۳۸.....	ما هنوز اندر خم «مِتر» کردیم
۴۰.....	کلی‌گویی را پایان دهیم
۴۲.....	رئیس‌جمهور بعدی، شترسواری دولا دولا کنند
۴۴.....	اجماع ملی نباشد، شیب افول ایران تند می‌شود
۴۷.....	«موفقیت کوچک» چیست؟
۴۹.....	دولت فروتن و موفقیت‌های کوچک
۵۱.....	مردم منتظر نشانه‌اند؛ اهمیت موفقیت‌های کوچک
۵۳.....	سال ۱۳۹۷ را با «موفقیت‌های کوچک» بسازیم
۵۵.....	فیل چگونه سوار پراید می‌شود؟
۵۷.....	«گلام» گالیور و «سویاسا آزارا»ی فوتبالیست‌ها
۵۹.....	لُپ‌لُپ‌سازی یا لُپ‌تاپ‌سازی، مسأله این است
۶۱.....	یادش به خیر «تِنسی تاکسیدو و چاملی»
۶۳.....	آدم‌های عصر تلگرا «ف» در زمانه تلگرا «م»
۶۵.....	مدل چاله و بیمارستان

- ۶۷..... ساختارها و سازه‌هایی که ما را دود می‌کنند و به هوا می‌برند.....
- ۶۹..... جامعه مسائل حل نشده.....
- ۷۱..... پلاسکو را فراموش نکنیم.....
- ۷۳..... درس آموخته‌های پلاسکو.....
- ۷۵..... اقشار کم‌درآمد کلاه سرشان نرود.....
- ۷۷..... سیاست‌پرانی به جای سیاست‌گذاری.....
- ۸۰..... دزدی در باز گریه را بی‌حیا می‌کند.....
- ۸۲..... ورشکستگی در سیاست‌گذاری.....
- ۸۴..... کثرت‌داری - اساس «اصل غافلگیری».....
- ۸۶..... مکتب سیاست‌داری «چپ» کی.....
- ۸۸..... مدل «تسهیل زد و بند» مد بگیر و بند.....
- ۹۰..... آیا پینوکیو آدم می‌خورد؟.....
- ۹۲..... گفت‌وگوی ملی دربارهٔ قیمت ارز جزو مسأله ماست.....
- ۹۴..... «شفافیت، گزارش و گفت‌وگوی من» دربارهٔ تلگرام حق مسلم ماست.....
- ۹۶..... چگونه آسوده می‌خواهی مهندس؟!.....
- ۹۸..... مهندس، می‌توانی آسوده بخوابی زیرا.....
- ۱۰۱..... عمده مسائل ما غیر فنی‌اند.....
- ۱۰۳..... متر می‌کنید یا رأی می‌گیرید؟.....
- ۱۰۵..... چگونه به توسعه عاقلانه کشور کمک کنیم؟.....
- ۱۰۷..... بودجه‌ریزی جنگلی.....
- ۱۰۹..... صنعتی‌شدن سیاست درست‌تر می‌خواهد نه زمین بیشتر.....
- ۱۱۱..... معادن، توسعه و اشتغال: واقع‌بین باشیم.....
- ۱۱۳..... قرائت گزارش کمیسیون اصل ۹۰ مجلس دربارهٔ مسکن مهر.....
- ۱۱۷..... ملت شریف ایران، حساب و کتاب کنیم.....
- ۱۱۹..... «شلختگان در بند» و «شهروندان آزاد محدود».....
- ۱۲۱..... سرمایه‌زایی یا سرمایه‌سوزی.....

- ۱۲۵..... ما با بزرگان دیده می‌شویم و اوج می‌گیریم.
- ۱۲۷..... کسی دیکته خواهد گفت که خوب مشق نوشته باشد.
- ۱۲۹..... در رثای رسانه‌های رسا؛ اقتصاد، رسانه کم دارد.
- ۱۳۳..... مگس را نشانه بگیر و اذرار کن.
- ۱۳۵..... در و دیوار شهر را با نصیحت پر نکنید.
- ۱۳۷..... ایرانیان و مهاجرت بین‌المللی.
- ۱۳۹..... آلمان چگونه غول اقتصادی شد؟.
- ۱۴۱..... در امان خوب پیچیده بیندیشیم.
- ۱۴۵..... ملکه کاش بازی گشتی و ریاضیدان نمی‌ماندی.
- ۱۴۷..... بخش دوم، دوره ۱، ملاحظات اداری و حکمرانی.
- ۱۴۹..... ما در مدفوع شش‌پایان غرق شده‌ایم.
- ۱۵۱..... چالش فیش‌های حقوقی با ر ساز سرمایه اجتماعی.
- ۱۵۷..... بیانیه اصلاحات اداری و شفافیت: سرریزی برای مردم و اصلاحات واقعی.
- ۱۶۱..... شفافیت برای همه است، از جمله مجلس.
- ۱۶۳..... رأی‌گیری در مجلس باید علنی باشد.
- ۱۶۵..... جاسانِ گردگو.
- ۱۶۷..... «مدیران مخاطرات» و «مدیران مخاطرات».
- ۱۶۹..... ریزگردها و میزگردها.
- ۱۷۱..... آب کردن ذهن‌های یخ‌زده.
- ۱۷۳..... جامعه دوستدار درد و درمان‌گریز.
- ۱۷۵..... فساد، و چرخه تولید مدیران فاسد.
- ۱۷۷..... «تعارض منافع» ما را به خاک سیاه می‌نشانند.
- ۱۷۹..... هزینه‌های فهمیدن.
- ۱۸۱..... سخت و تلخ اما درمان‌پذیر.
- ۱۸۳..... مردانی که ژاپن را ساختند.
- ۱۸۵..... ورسک‌سازان استوار.

- انتخاب شفاف ۴۲۰ هزار مدیر ۱۸۷
- هر کسی از جای خود برخیزد و یک گام فراتر آید ۱۸۹
- از «حاجی واشنگتن» تا سندروم «لوور» ۱۹۱
- استیضاح به سبک قبل از اختراع ریاضیات ۱۹۳
- بخش سوم. درباره محیط زیست و آب ۱۹۵
- ما از نظر تولید دشمن نیز خودکفا شده ایم ۱۹۷
- زیر پای مان خالی می شود و در آغوش فاجعه بدبخت می شویم ۱۹۹
- محیط زیست قربانی فقدان شفافیت ۲۰۱
- سدها بودند به: کلمه ای بر داستان سد هزار ۲۰۳
- هفت تهر، درباره مسأله آب در ایران ۲۰۵
- بیمار خونریزی داخلی دارد ۲۰۹
- «زول ورن» ها در سهمین جشن جهانی ۲۱۱
- آب یا یوزپلنگ؛ آب و یوزپلنگ ۲۱۳
- چرخ را از نو اختراع نکنید ۲۱۵
- نعمت یا عذاب رودخانه هایی که خشکیده اند ۲۱۷
- فلفل نبین چه ریزه ۲۱۹
- کلنگ ها را غلاف کنید ۲۲۱
- آب با آب فرق ندارد ۲۲۵
- مصیبت خوانی محیط زیستی ۲۲۷
- صدای پای آب در گوش سیاست پیچید ۲۲۹
- بخش چهارم. درباره سیاست ۲۳۱
- جهان ما و دموکراسی ۲۳۳
- تاریخ بی خردی ۲۳۷
- جملاتی برای زندگی در عصر بی خردی ۲۳۹
- پوپولیست ها و زبل خان ۲۴۱
- محمود احمدی نژاد و پوپولیسم در صد و سی و شش کلمه ۲۴۳

- ۲۴۵..... پوپولیسیم نودوهفت درصد
- ۲۴۷..... چسپیل، سیاست و انتخابات
- ۲۵۱..... س را به جای ص به ما نفروشد
- ۲۵۳..... آیا رئیس‌جمهور باید ساده‌زیست باشد؟
- ۲۵۵..... استیو جابز، اصولگرایی و اصلاح‌طلبی
- ۲۵۷..... علی دو ساله بود که محمود آمد
- ۲۵۹..... بیست سال از این چهل و دو سال
- ۲۶۱..... انزله شهر بیش از تعمیر دستشویی به تخصص نیاز دارد.
- ۲۶۳..... نظر رای شهر: مغزهای فکور یا عضله و فیگور؟
- ۲۶۷..... یک شیش دارو گیاهی و لیست اصلاح‌طلبان
- ۲۶۹..... عقل قدرت با قدرت عقل؟ مسأله اصلاح‌طلبان در انتخابات ۹۶
- ۲۷۷..... مسأله این است: کلی گویی یا تلانیت
- ۲۸۱..... چه چیز فراکسیون آمدن ارمین را نند؟
- ۲۸۵..... اصلاح‌طلبی را تعریف کنیم
- ۲۸۷..... عکس‌های خانم موگرینی: این‌ها فتاوا نیستند
- ۲۸۹..... این همه سؤال مجلسیان برای چیست
- ۲۹۱..... ارزیابی یا باج‌خواهی
- ۲۹۳..... اهمیت شفافیت در انتخاب کابینه
- ۲۹۵..... رئیس‌جمهور یا نخست‌وزیر، مسأله این نیست
- ۲۹۷..... برجام در مقیاس تمدنی: صبور و مسئول باشیم
- ۳۰۱..... ترامپ آزمایی نکنیم
- ۳۰۵..... «ذهن برجامی» یا «ذهنیت فرجامی»
- ۳۰۷..... این سگ خیس، گربه نیس
- ۳۰۹..... بعد از تصمیم ترامپ درباره برجام چه کنیم؟
- ۳۱۳..... عکس‌ها را از دیوار تاریخ نکنید
- ۳۱۵..... مسافران عزیز، دید خود را کور نکنید

- ۳۱۷..... ساخت «پیچ خطرناک و برهه حساس»
- ۳۱۹..... چیستی گفت‌وگوی ملی
- ۳۲۱..... ما در دانشگاه‌مان یک نیمکت داریم حرف می‌زند
- ۳۲۳..... جامعه الکن: دست‌ورزان گنگ‌زبان
- ۳۲۵..... دُن کیشوت یا آونزو کیژانو
- ۳۲۷..... ما در «دام اجتماعی» افتاده‌ایم
- ۳۲۹..... بی‌احتمادی جدول ضرب را هم نابود می‌کند
- ۳۳۱..... اتل متل تو توله، «گاو وطن» جغوره؟
- ۳۳۳..... یادش به خیر «ننواده دکتر ارنست»
- ۳۳۵..... درمناس مادر کس
- ۳۳۹..... تجربه‌ی صدایات در هند: تلانیت و امید
- ۳۴۳..... استادبوم سیاست
- ۳۴۵..... هر کس عشق وطن ندارد وارث نمود
- ۳۴۷..... بخش پنجم. درباره سیاست اجتماعی
- ۳۴۹..... پورشه و پوشک
- ۳۵۱..... نظام رفاهی کشور را سامان دهید
- ۳۵۵..... هم‌وطن کُرد من، تو نگران نباش
- ۳۵۷..... زنان که جهان را تغییر می‌دهند
- ۳۵۹..... جامعه‌آرسی: جامعه‌ای با شیشه‌های رنگارنگ
- ۳۶۱..... مُنکران و مجرمان؛ در وصف واقعیت اجتماعی میان‌مایگی
- ۳۶۳..... کنسرت با طعم بلال
- ۳۶۷..... مسأله کودک‌آزاری
- ۳۷۳..... بخش ششم. نقد اجتماعی و فرهنگی
- ۳۷۵..... فرزندان‌ی که گروگان گرفته می‌شوند
- ۳۷۹..... آموزش و پرورش: سیمی کردن و کتب کمک آموزشی
- ۳۸۱..... مگر ما اسم نداریم؟

۳۸۳.....	تساوی سارا، بدون توهم
۳۸۵.....	مهران مدیری، تصویرگر خودزنی
۳۸۷.....	قات زدن با تلگرام
۳۸۹.....	مادر، ما عذرخواهی می کنیم
۳۹۱.....	گور دسته جمعی بود آن پناهگاه
۳۹۳.....	بی بی و اسب کدخدا
۳۹۵.....	محرم و ساز و دهل سر تپه
۳۹۷.....	عاشورا، رویت های سطح بندی شده
۳۹۹.....	رویت خطر مداحان را حس کرده است
۴۰۱.....	بخش دهم: ایران، مینل و راهکارها
۴۰۳.....	مقدمه
۴۰۴.....	توصیف جامعه و سیاست ایرانی
۴۰۴.....	جامعه ای در مخاطر تصمیم گیری بحران ها
۴۰۴.....	دولتی کم ظرفیت
۴۰۵.....	جامعه مسائل حل نشده
۴۰۶.....	جامعه چیزباختگان
۴۰۷.....	مأموریت هایی فراتر از توان جامعه و دولت
۴۰۸.....	ناکارآمدی های نظام اداری
۴۱۱.....	فرسایش تمدنی ایران
۴۱۵.....	امنیتی شدن سیاست گذاری
۴۱۶.....	سیاست داخلی به شدت مناقشه آمیز
۴۱۷.....	سیاست جهان گریز
۴۱۸.....	جامعه آزاد یا جامعه شلخته
۴۱۹.....	پوپولیسم نهادینه شده
۴۲۱.....	پی آمدهای اوصاف جامعه ایران
۴۲۲.....	تضعیف امید و اعتماد اجتماعی

- ۴۲۴.....ضعیف شدن حس تعهد به میهن
- ۴۲۵.....موانع اصلاح
- ۴۲۶.....دست‌ورزی و گنگ‌زبانی
- ۴۲۹.....تصمیم‌گیری شفاهی و رأی‌گیری به جای متر کردن
- ۴۳۱.....ساختار و کنشگران بوروکراتیک نامناسب
- ۴۳۵.....مسیرهایی به سوی اصلاح‌گری
- ۴۳۶.....مسائلی بدخیم‌شده
- ۴۳۸.....دموکراسی بهترین راه است
- ۴۴۰.....اصلاح روی سیاستی
- ۴۴۳.....فراتر رفتن از کالی‌گویی
- ۴۴۹.....گفت‌و‌دری من
- ۴۵۰.....حل کردن تضاد منافع
- ۴۵۱.....بسط شفافیت
- ۴۵۳.....اصلاح سیاست رفاهی
- ۴۵۴.....اصلاح سیاست اجتماعی
- ۴۵۵.....موفقیت‌های کوچک و دولت فروتن
- ۴۵۹.....دام اجتماعی و پیام‌های کوچک معنادار
- ۴۶۰.....سخن آخر: فرصت اجتماعی اصلاح

نگارش این کتاب بیش از دو سال به طول انجامیده است بدون آن که هیچ قصدی برای نوشتن چنین کتابی داشته باشم. کتاب در اصل محصول فناوری ارتباطی مردم‌پسندی است که به من فرصت داد با جمع کثیری از مخاطبان ارتباط بگیرم. پیام‌رسان تلگرام که از سال ۱۳۸۰ ارائه خدمات در جهان را آغاز کرده بود به یکباره در ایران محبوبیت یافت و به رسانه‌ای فراگیر ای ارتباطات فعال بدل شد و من از سال ۱۳۹۵ با راه‌اندازی کانالی در این پیام‌رسان به نام «دغدغه ایران»^۱ ارتباط‌گیری با مخاطبان را آغاز کردم. «دغدغه ایران» نقش رسانه شخصی برای انتشار یادداشت‌ها، مقالات و سخنرانی‌های من در تلگرام را ایفا می‌کند. مخاطبان این کانال به تدریج افزایش یافت و امروز قریب به بیست‌وپنج هزار نفر عضو این کانال هستند.

پیام‌رسان تلگرام و کانال «دغدغه ایران» فرصت داد تا بیش از سیصد نوشتار در قالب مقاله و یادداشت را با مخاطبان به اشتراک بگذارم. این نوشتارها مقالات طولانی تا یادداشت‌های کوتاه کمتر از یکصد کلمه را نیز در بر می‌گیرد. اولین نوشتارها طولانی بودند اما به تدریج دریافتم که خوانندگان فضای مجازی به خواندن متون بیش از چند صد کلمه را ندارند و از همین‌رو سقف نوشتن مطالب را به حدود صد کلمه محدود کردم.

تلگرام این خاصیت را داشت که اجازه می‌داد به مقتضای مسائلی که به صورت روزمره پیش می‌آمد، بنویسم و بنابراین طیف وسیعی از مطالب درباره موضوعات مختلف را در مدت دو سال - از اوایل سال ۱۳۹۵ تا تیرماه ۱۳۹۷ - نوشتم. این نوشتارها اگرچه گستره وسیعی را شامل می‌شوند اما از مبانی فکری مشترکی برخوردارند. موضوع مشترک همه آن‌ها «توسعه پایدار» جامعه ایران است. منظورم از توسعه پایدار، توسعه‌ای است که

۱. این کانال به نشانی @fazeli_mohammad در تلگرام فعال است.

همه ابعاد اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و محیط‌زیستی را در بر بگیرد و حداکثر قابلیت پاسخ‌گویی متعادل به نیازهای نسل حاضر و نسل‌های آینده را داشته باشد. این متون هم‌چنین به مقوله امنیت همه‌جانبه جامعه ایرانی نیز معطوف بوده‌اند.

بخش عمده‌ای از این متون در زمانی نوشته شده‌اند که من در سمت معاون پژوهشی مرکز بررسی‌های استراتژیک ریاست جمهوری^۱ فعالیت می‌کردم. این مرکز که از سال ۱۳۹۰ به بعد با شعار «گفت‌وگوی اجتماعی، بهبود سیاست‌گذاری، عزم ملی توسعه» فعالیت می‌کند، بهترین فرصت زندگی من برای آشنا شدن با سیاست‌گذاری عمومی، ساختار و عملکرد دولت در ایران، مواجهه با کارگزاران دولتی و کسب شناختی درونی از فرایندهای سیاسی و سیاستی در ایران امروز بود. این مرکز در هفت زمینه سیاست اقتصاد؛ سیاست داخلی؛ سیاست خارجی؛ سیاست محیط‌زیست؛ سیاست علم، فناوری و نوآوری؛ سیاست بهداشت؛ سیاست اجتماعی و فرهنگی فعالیت می‌کند و من به عنوان کارشناس و هم‌چنین سمانه‌کننده امور پژوهشی فرصت داشتم تا با مباحث مختلف سیاستی مواجه شده و آشنا شوم. چهار سال فعالیت در این اندیشکده دولتی اجازه داد تا گزارش‌های متعدد و غنی سیاستی درباره همه موضوعات مذکور را مطالعه کرده و عمیقاً با سیاست‌گذاری عمومی درگیر شوم. علاقه پیش من به محیط‌زیست و بالاخص مسأله آب در ایران، انگیزه بیشتری برای درگیر شدن با سیاست محیط‌زیست ایجاد می‌کرد و بنابراین بخش زیادی از فعالیت من در این مرکز به این حوزه منبسط می‌شود.

من به عنوان فارغ‌التحصیل مهندسی که در زمینه جامعه‌شناسی ادامه تحصیل داده و به اجتماع علمی جامعه‌شناسی ایران وارد شده بود، در مرکز بررسی‌های استراتژیک از نزدیک با مسائل سیاسی و سیاستی جامعه ایران آشنا شدم و مطالعه سیاست‌گذاری عمومی را به علائق مطالعاتی‌ام افزودم. باورم پیش از ورود به تلگرام این بود که جامعه ایرانی به گفت‌وگوی اجتماعی فراگیر درباره مهم‌ترین مسائل خود نیاز دارد و از همین رو قبلاً در فضای مجازی با وبلاگی با همین نام «دغدغه ایران» و در فیسبوک فعالیت می‌کردم، اما تلگرام به‌واقع فضای متفاوتی بود. آسانی کار با تلگرام و محدودیت‌های ایجادشده برای سایر پیام‌رسان‌ها، تلگرام را به ابزاری محبوب مردم تبدیل کرده بود و

این فرصت مناسبی برای بیان ایده‌ها با مخاطبان درباره همان مسائلی بود که تصور می‌کردم - و هنوز بر این باورم که - در شمار اصلی‌ترین مسائل جامعه ایران هستند.

من در مدت دو سال فعالیت در تلگرام نزدیک به دویست و پنجاه هزار کلمه درباره مسائل مختلف جامعه ایران نوشتم. جهت‌گیری کلی این نوشتارها، اگرچه نقد ساختارهای تدبیر و سیاست در ایران بوده، اما معطوف به تعامل با عموم مردم بوده است و از همین‌رو گاه پرمخاطب نیز شدند. تلاش برای تبدیل دانش و بینش جامعه‌شناختی به ابزاری برای گفت‌وگوی اجتماعی با مردم، به چالش کشیدن اندیشه‌ها و افکار معمول و نگرستن از منظری بنیادی به مسائل برای دیدن یا پررنگ کردن زوایا و ابعادی که به آن‌ها توجه نمی‌شود، ایده تشکیل‌دهنده همه متونی است که در «دغدغه ایران» منتشر شده‌اند و اکنون بخشی از آن در قالب این کتاب به خواننده ارائه می‌شود. من هم‌زمان کوشیدم بینش‌ها، سیاست‌گذاری عمومی را در قالبی غیرتخصصی و روان برای عموم خوانندگان در فضای مجازی به کار بگیرم و زوایایی از مسائل سیاستی مهم در ایران را آشکار سازم. نوشتارهایی را که با سحر و جادو چنین ایده‌هایی نوشته شده‌اند می‌توان حرکت در مسیر پاسخ‌گویی به این سؤال لمقی: «چگونه می‌توان ایرانی آزاد، امن و دارای توسعه پایدار داشت؟» این همان سؤال بنیادی است که نام «دغدغه ایران» نیز بر آن دلالت می‌کند.

نوشتن در تلگرام و عزم انتشار این کتاب برگرفته از تجربه دیگری نیز بوده است. امیل دورکیم بنیان‌گذار جامعه‌شناسی معتقد بود تمام تلاش‌های فکری ما باید منجر به بهبود زندگی انسان‌ها شود وگرنه ارزش یک ساعت زحمت کشیدن نیز ندارد. من از همین موضع به حرفه علمی، جامعه‌شناسی و سیاست‌گذاری عمومی نگریده‌ام ارتباط آدم دانشگاهی و صاحب حرفه فکری با مردم از این منظر اهمیت دارد. من به همان اندازه که به جامعه‌شناسی دانشگاهی با زبان تخصصی و خاص آن اهمیت می‌دهم، برای نوشتن به زبانی که قادر باشد با عموم مردم ارتباط بگیرد و دانش و بینش جامعه‌شناختی را به ایشان منتقل کند نیز اهمیت قائلم. نوشتن در تلگرام از این جهت اهمیت داشت که اجازه می‌داد بدون درگیر کردن مردم در متن‌های پیچیده و طولانی، در کمترین زمان ممکن، موضع جامعه‌شناسی و سیاست‌گذاری عمومی را توان‌مان با خواننده به اشتراک گذاشت.

تعداد متون منتشر شده در کانال «دغدغه ایران» از اواخر سال ۱۳۹۶ به اندازه‌ای شده بود که می‌شد طبقه‌بندی موضوعی بر آن‌ها اعمال کرد و آن‌ها را به صورت منسجم و یک‌جا به خواننده ارائه نمود. مطمئن بودم که نظام فکری یکپارچه‌ای بر آن‌ها حاکم است و تصویری هر چند ناقص از جامعه ایرانی، چرایی پیدایش مسائل و چالش‌های مهم در آن و راهکارهای خروج از مشکلات را می‌توان در قالب این متون به خواننده ارائه کرد و از آن‌جا که گفت‌وگوی ملی درباره مسائل مهم جامعه ایران را پیش‌شرط حرکت به سمت همکاری پایدار می‌دانم، انتشار مطالبی که در طول دو سال تدوین شده بود، راهکاری برای تقویت این گفت‌وگو به شمار می‌رود.

این کتاب از کار آن‌چه در بالا به آن‌ها اشاره شد، اهداف دیگری را نیز دنبال می‌کند. من عقلاً مقده دانش جامعه‌شناسی و سیاست‌گذاری عمومی - و البته بقیه علوم اجتماعی و سیاسی - برای ارگذاری بیشتر باید راهی به درون افکار عمومی و زندگی روزمره مردم بیابند. این آشکارا به دنبال تعامل با عموم مردم بر محور بینش جامعه‌شناختی و سیاست‌گذاری عمومی است به نحوی که بتوان از زاویه این دو دانش به رخدادهای عرصه سیاست و جامعه ارتباط برقرار کرد. ط آن‌ها با زندگی روزمره نگریست. این اثر همچنین دانشجویان علوم اجتماعی را نیز به نحوی مد نظر دارد. یک‌ونیم دهه آموزش جامعه‌شناسی در ایران به من آموخته که دانش چنین علوم اجتماعی با سه مشکل بنیادین مواجه هستند. اول، چگونه و به چه وجوهی از زندگی واقعی جامعه ایرانی بیندیشند و با آن درگیری ذهنی پیدا کنند. دوم، چگونه درباره مسائل زندگی واقعی جامعه ایرانی بنویسند. سوم، دانسته‌های نظری و تجربی خود درباره وجوه جامعه‌شناختی جامعه ایرانی را چگونه به ابزار ارتباط با جامعه تبدیل کنند. دانشجویانم بارها از من پرسیده‌اند چگونه این مطالب را می‌نویسید؟ و یکی از اهداف من از انتشار این اثر، آشنا ساختن دانشجویان علوم اجتماعی با مفهوم‌سازی، ایده‌پردازی و تفکر انتقادی در دیالوگ با زندگی اجتماعی و سیاسی هر روزه جامعه ایرانی است. تلاش کرده‌ام نشان دهم چگونه می‌توان خلاقیت جامعه‌شناختی را در خدمت تحلیل جامعه ایرانی قرار داد و قضاوت درباره میزان موفقیت‌ام با خواننده است.

نوشتارهای این دو سال را حول شش محور در این کتاب طبقه‌بندی کرده‌ام. اکثریت

نوشتارها مستقل از یکدیگر نوشته شده‌اند و اگرچه از بنیان فکری واحدی منشأ می‌گیرند اما قریب به اتفاق آن‌ها مستقل از یکدیگر معنادار و برای خواننده قابل مطالعه است، لیکن مجموع نوشتارهای هر بخش بیانگر دیدگاهی کلی است که من در مسیر مطالعاتی خود بدان معتقد شده‌ام.

آخرین بخش از کتاب بیانگر دیدگاه کلی من به جامعه، دولت، سیاست، امنیت و توسعه ایران است که هم‌زمان برخی علل بروز مشکلات فعلی برای جامعه و نظام سیاسی ایران و راهکارهای بهبود وضعیت را توضیح می‌دهد. این بخش در اصل محصول نظری نوشتارها متعددی است که در بخش‌های مختلف گرد آمده‌اند. ترجیح من این است که خواننده من از آگاه شدن از این موضع کلی با گفتارهای این کتاب مواجه شود و در بخش هفت با طرح پرسش من از همه آن‌ها به گفت‌وگو بنشیند. درست همان گونه در کانال «دغدغه ایران» راهب گفت‌وگو با جامعه ایرانی را دنبال می‌کردم، هدف از بخش آخر این کتاب نیز دعوت به گفت‌وگو جدی‌تر است. بدیهی است این بخش به دنبال ارائه نظریه‌ای درباره جامعه ایران، مشکلات و راه‌های برون‌رفت از وضعیت ناخرسندکننده فعلی نیست بلکه صرفاً تلاش برای جمع‌بندی ملاحظات کتاب در قالبی مفهوم‌سازی شده است. تردید ندارم که آن‌چه در آخرین بخش است خود موضوع کتاب مستقلی است که در آن همه آمارها و واقعیات مربوط به مدعاهای گردآورده در این بخش سازماندهی شود، لیکن در این‌جا بیشتر آن‌ها را هم‌چون فرضیات که باید با دقت بیشتری بررسی شوند ارائه کرده‌ام.

باور من به ضرورت گفت‌وگوی فراگیر اجتماعی درباره مسائل جامعه ایران، متقاعد ساختن بود که در انتهای همه متن‌هایی که در کانال «دغدغه ایران» منتشر می‌شد بنویسم «این متن را اگر می‌پسندید، برای دیگران نیز ارسال کنید» و اکنون نیز بر همین همان باور از خواننده تقاضا می‌کنم اگر این کتاب را در راستای کمک به آگاهی عمومی برای امنیت و توسعه پایدار ایران مفید یافت، آن‌را به دیگران نیز معرفی کند.

انگیزه نگارش گفتارهای این کتاب دوست داشتن ایران و مردمانش بوده است و چنان‌که پیش‌تر گفتم، استقبال خوانندگان «دغدغه ایران» اصلی‌ترین عامل تداوم نوشتن آن‌ها بود. امیدوارم خواننده - صرف‌نظر از موافقت یا مخالفت با محتوای گفتارها - با این

احساس من همدلی کند که کل نوشتارهای کتاب «ماجرای فکری ایران دوستانه» است و در سراسر ساعتی که برای نوشتن این متون صرف کرده‌ام، اندیشه و انگیزه‌ای جز کمک هر چند کوچک به بهبود زندگی همه آن‌ها نداشته‌ام. شایسته‌ترین آن است که این اثر را به همه مردم ایران تقدیم کنم.

قدردانی

این کتب پیش از آن که به شکل فعلی خوانده شود، هر صفحه آن گاه نزدیک به چند هزار بار توسط ده‌ها هزار ایرانی خوانده شده است. این بدان معناست که من باید بیش از هر کس، قدردان مخاطبانی باشم که وقت‌شان را به خواندن این نوشتارها اختصاص دادند و استقبال‌شان از انگیزه‌ای بنیادین برای تداوم نوشتن متن‌ها بوده است. من صادقانه از همه ده‌ها و صد‌ها هزار ایرانی خواننده متون «دغدغه ایران» سپاس‌گزارم که نقشی بی‌بدیل در پیدایش این کتاب داشته‌اند. این کتاب هم‌چنین مدیون گذشت خانواده‌ام است. صدها ساعت زمانی را که می‌داشتم و باید در کنار ایشان باشم، به نوشتن این کتاب اختصاص داده‌ام و کم‌ترین کار را به اشتغال قدردان‌شان باشم. این اثر مدیون چهار سال دوستی، هم‌نشینی و هم‌فکری با همکارانم در مرکز بررسی‌های استراتژیک نیز هست. من باید صمیمانه از حسام‌الدین آشنا، عباس شکی، سلیمان پاک‌سرشت، نادر صدیقی، مهدی آهویی، دیاکو حسینی، امیر ناظمی و علی سرزعی تشکر کنم که نوشته‌های‌شان و گفت‌وگوهای دنباله‌دارمان الهام‌بخش شمار زیادی از گفتا‌های این کتاب بوده است. هم‌چنین مایل‌م از سجاد فتاحی به دلیل نگاه نقادانه، دوستی صادقانه و انگیزه‌دادن‌های ایران‌دوستانه‌اش تشکر کنم. شایسته است از آقای محمدجواد مظفر به واسطه تسهيلات انتشارات کویر نیز تشکر کنم که پیشنهاد انتشار کتاب را دادند و برای تسریع این کار بسیار کوشیدند.

محمد فاضلی

۲۷ مهرماه ۱۳۹۷